

«politika» tedaj napravila ob določanju naših severnih in zapadnih mejâ, bi bila njegova kritika le še bolj upravičena kot je že. Ne morem se ubraniti misli, da bi Slovenci v marsikaterem pogledu nacionalno precej boljše odrezali, ako bi Ivan Hribar ne bil odrinjen v Prago na mesto, ki se ga je sam kmalu naveličal zaradi vezanosti na brezdolje v domačih, slovenskih rečeh.

Brez omembe ne sme ostati, da je bil kot realist v politiki protivnik bivše Vidovdanske ustave in eden onih redkih politikov, ki so priporočali ustanovitve Zedinjene Slovenije.

Bil je dober Slovenec vse do naših dni. Eno velikih del v tem pogledu je bila njegova skrb za snujočo se «Akademijo znanosti in umetnosti v Ljubljani» ter «Narodno galerijo v Ljubljani», za katero ima nesporne zasluge.

«Moji spomini» so knjiga, ki nam marsikaj pojasni iz političnih in družabnih bojov njegove dobe. Zanimive in poučne stvari so v teh dveh zvezkih in zato bi jo bilo treba priporočiti v branje tudi naši mladi generaciji, da bo bolje poznala pri svojem bodočem snovanju in udejstvovanju dela in snovanja naših starih in zaslužnih mož, ki so mislili o ideji slovenskega naroda, se pečali z njegovimi malimi problemi in skušali spraviti njegovo eksistenco v sklad z velikimi borbami ostalega sveta. Ivan Hribar je hotel Slovence navezati na veliki ocean Slovanstva, na Rusijo, in v tem tiči njegova etična vrednost kot politika in kulturnega slovenskega ustvarjalca. V tej lastnosti je imel misel in idejo, ki je šla daleč preko mej in realne moči njegovega malega naroda, ogroženega v eksistenci od vseh strani. Ako ga primerjamo s tega vidika z njegovimi sodobniki v političnem vrvežu tedanje njegove dobe, mu ne bomo odrekli priznanja in spoštovanja.

A b d i t u s.

Ilka Vašte-Burgerjeva: Umirajoče duše, zgodovinski roman iz baročne Ljubljane. Ljubljana 1929. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani.

Pisateljica Umirajočih duš je bila doslej širšemu občinstvu manj znana, prepričan pa sem, da ji bo ta prikupna povest pridobila lepo število bralcev.

Slovenci se ne moremo ponašati s številom zgodovinskih leposlovnih del, tovrstna, ki črpajo iz naše umetnostne zgodovine, pa so redke prikazni. Snov Umirajočih duš je v dveh ozirih zelo zanimiva. V romanu so upodobljene osebnosti, ki so dale pečat dobi našega baroka. Po ozkih ulicah tedanje Ljubljane srečujemo nemirnega Robbo, častitljivega Misleja, romantično melanholičnega Mencingerja, katerega s spoštovanjem spremlja prijatelj Jelovšek. Slikarji in kiparji iz bogatih baročnih dni. Da si je pisateljica izbrala baročno dobo, je umljivo. Ta doba je dala Ljubljani sedanjo podobo, nikoli prej in pozneje se ni toliko ustvarjalo, kot tedaj, lepo število slovenskih umetnikov je v tistih dneh ustvarjalo našo duševnost; poleg tega pa je jasno, da mora tako razgibana doba, bogata na doživetjih, zanimati ustvarjajočega, posebno še romantično usmerjenega umetnika. Pisateljica pa se je z Umirajočimi dušami živo približala tolikim težnjam naših sodobnih dni, ko se po dolgem presledku daje zopet Ljubljani nova podoba in se nadaljuje delo, ki so ga različne motnje prekinile. (Prim. Fr. Stele, Jože Plečnik na Hradčanih, Dom in Svet, 9. štef. 1929.) Umirajoče duše so obenem odziv mnogih študij in prizadevanj, ki jih je v tej smeri pokrenilo Umetnostno-zgodovinsko društvo, ter jih leto za letom prinaša Zbornik za umetnostno zgodovino.

Glavnega junaka Umirajočih duš, kiparja Robbo, nam je osvetlil dr. St. Vurnik v obširni monografiji. Njegovi znanstveni izsledki so bili brez dvoma Vaštetovi dober vir, iz katerega je črpala poteze za značaj te centralne osebe. Vendar pisateljica ni tega tako strastno ustvarjajočega umetnika tako intimno doživljala, da bi mu gledala v dno duše ter bi lahko z objektivno hladnostjo

ustvarila resnično življenjski tip. Prav zato me nikakor ne morejo ogreti tudi druge osebe, katerih pota se na ta ali oni način križajo z Robbovimi. Njegovo duševno življenje je slikano naivno, s precejšnjo primesjo sentimentalnosti, docela neosnovane. Kako malo verjetno je, da si Robba naravnost želi življenjskih nesreč, ker sluti nad seboj temno usodo, ki zahteva od njega, da se mora za vsako uspelo delo odkupiti z žrtvijo zunanjega (!), ne notranjega življenja. Prav tako nejasen je tudi naslov. Kdo mi je porok, da mora biti Robba umirajoča duša, zakaj ne Mencinger? Tega motiva pisateljica ni izoblikovala, zato je življenjska zgradba romana ohlapna in nemogoča. Posrečili so se ji postranski tipi, katerih ni vtisnila v umišljeni okvir zgodbe. Največ truda pa je posvetila študiju baročne Ljubljane, takratni njeni podobi, običajem in šegam. Obširno znanje je hasnilo plastiki, prikupno pripovedovanje je ustvarilo posrečene slike, ki bodo bralcu ostale v spominu. Knjigo uvrščam med naše najboljše ljudske povesti.

J u š K o z a k.

Angelo Cerkvénik: Daj nam danes naš vsakdanji kruh ... Povest. Založila «Cankarjeva družba». V Ljubljani 1929. Str. 134.

Na str. 84. te knjige se bere: «Po dveh dnevih je čitala, da se je neka družina po nesreči zastupila s plinom ... Ljudem ni nikdar mogoče dopovedati, kako nujno potrebna je skrajna opreznost.» Pa se avtor najbrž ni zavedal, kako je s to majčkeno, ubogo ironijo morda označil tudi usodno brezupnost svojega lastnega prizadevanja; zakaj namenil se je bil, da dá ljudem nekaj dobrih nasvetov, da jim enkrat za vselej dopove nekaj važnih stvari — nazadnje je pa le tako, da nikomur ni ničesar dopovedal.

Med ljudi je prišla ta knjiga kot proletarska povest, pa ni niti proletarska niti povest. Za prvo ji nedostaja duha, za drugo je brez iskrenega doživetja, brez tehnike in oblike. Ne vem, dandanes je moda, da si literati, pa naj že prihajajo iz katerihkoli družabnih ambientov in konfesij, tako radi dajo opravka s političnimi temati in z novimi vrenji v družbi in v svojih novelah in pesmih neživega, nazaj v preteklost obrnjenega duha odevajo v nekakšne neresnične socialne in borbene akcente. Tako je Cerkvénikov odnos do vsega novega, kar prihaja, samo odnos malomeščanskega polfilistra in moralista, čigar miselnost se mota tam nekje od parole za abstinenco — oba tragična konflikta vse zgodbe sta posledica alkohola — pa do toplega, idilično-samozavestnega spoznanja: «Zmagali pa ne bomo nikdar z argumenti krvi — zmagali bomo le z mozgom!» (Str. 79.) Majhni nazori, oznanjani s preveliko, prenaivno drznostjo: da so dobre in slabe stvari; dobre: Martin, Marta in Tine, zadružna hranilnica in bolniška blagajna, svetost materinskega čuvstva in prosvetno društvo, vseobsežnost in brezmejnost Božanstva in «strastno hrepenenje, da bi videla vse te goljufe in tatove viseti ...» (str. 32); slabe: banka in hotelir, krščanska družina, špiritizem in rum, usoda in prešestnica («In jaz nisem prešestnica, mama; ti to dobro veš! Ti veš, da je samo usoda tista strašna in zločinska prešestnica ...», str. 28.; Cerkvénik pač ne more in ne more brez prešestnice); zločinstvo in greh, stara Avstrija in individualistično življenje, nenravno življenje («vsi ti ljudje živijo bolj nenravno življenje nego psi», str. 123.) in «razbeljena krona na oznojeno čelo» (str. 37.). — To je mali, zaostali svet, sredi katerega se vojskuje Cerkvénik.

In kakor je majhna njegova misel, tako je šibka in neplodna njegova oblikovalna moč. Ne pojdem se prerekat o poslanstvu in o večnosti umetnosti, samo to si mislim, da je njeno večno poslanstvo: neposredno in naravnost podajati in času ohranjati obraz človekovega življenja, kakršen je bil, kakršen je zdaj in kakršen bo zmirom, in borbo od začetka do konca zanj — to je